

Okul Öncesi Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleriyle Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Examination of The Relationship Between The Levels of Moral Judgment And Interpersonal Problem Solving Skills of Preschool Children

Mukadder DİLBER

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

Özlem ALKAN ERSOY

*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi
A.B.D., Ankara, Türkiye*

İlk kayıt tarihi: 15.06.2016

Yayına Kabul Tarihi: 18.12.2016

Özet

Bu araştırma, okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki yargı düzeyleri ve kişilerarası problem çözme davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Korelasyonel araştırma deseni kullanılan ve tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen araştırmanın örneklemine, 4-5 yaş grubu toplam 265 çocuk dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla Çapan (2005) tarafından geliştirilen "Ahlaki Yargı Ölçeği" ve Shure (1974) tarafından geliştirilen Dinçer (1995) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan 'Okul Öncesi Kişilerarası Problem Çözme Testi' kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların ahlaki yargı ölçeğinin alt boyutları ve toplamından aldıkları puanlar ile kişilerarası problem çözme testi anne çözüm ve toplam çözüm puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Çocukların akran zorlayıcı çözüm puanları ile ahlaki yargı ölçeği alt boyutları olan sosyal yardımlaşma ve aile kuralı puanları arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Okulöncesi dönemdeki çocuklar, ahlaki yargı, kişilerarası problem çözme becerisi, korelasyonel araştırma deseni*

Abstract

This study was performed in order to examine the relationship between the levels of moral judgment and interpersonal problem solving skills of preschool children. Stratified sampling technique was used and totally 265 children were included in the study. 'Preschool Interpersonal Problem Solving Test' which was developed by Shure (1974) and adapted to Turkish by Dinçer (1995) and 'Moral Judgment Scale' which was developed by Çapan (2005) were used. Pearson

¹ Bu çalışma Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

correlation test was used to determine the association between the variables. According to the results of the study, there was a positive and low level association between the total scores obtained from the sub dimensions of children's moral judgment scale and the mother and total solution scores of the interpersonal problem-solving test. There was a negatif relation between children's peer coercion score and moral judgment scale dimensions, social assistance and family rule scores.

Keywords: *preschool children, moral judgment, interpersonal problem solving skills, correlational research*

1. Giriş

Toplumsal yaşam insanların kendi yaşamı için gerekli bilgi ve becerileri öğrenmesi için bir ihtiyaçtır. Çocuk doğduğu andan itibaren bu toplumsal yaşamın bir parçası haline gelir ve ilk sosyal etkileşimlerini anne babasıyla kurar. Geliştikçe diğer aile üyeleriyle ve sonra da toplumdaki diğer bireylerle sosyal etkileşime girer. Bu sayede içinde yaşadığı toplumun normlarını ve değerlerini öğrenerek, bunları içselleştirip kendisine mal eder ve bu değer ve normlar doğrultusunda davranmaya başlar. Böylece içinde yaşadığı toplumun işlevsel ve uyumlu bir üyesi haline gelmek için değerler oluşturma sistemi geliştirir ve bu gelişim sürecinde ahlak gelişimi gerçekleşir (Seneoğlu, 2005, s.62).

Çocuğun ahlakının ilk olarak yetişkinler tarafından dışsal bir biçimde kontrol edildiği ve zamanla bu kuralların içsel olarak düzenlendiği belirtilir (Berk, 2013a, s.378). Dışsal kontrolden içsel duygulara ve ahlakla ilgili inançlara doğru gerçekleşen ve ahlaka ilişkin davranışların temelini oluşturan bu değişim içselleştirme olarak adlandırılır. İçselleştirmenin ahlak gelişiminde temel süreç olduğuna inanılır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004, s.216).

Çocukların başkalarının hak ve duygularını henüz fark etmeye başladıkları okul öncesi dönem, ahlak gelişimi için önemli bir başlangıçtır. Çocuklar biliş ve dillerinin gelişmesinin yanı sıra toplumsal deneyimleri genişledikçe ahlaki olarak düşüncelerini giderek artan bir şekilde bağımsız olarak ortaya koyarlar (Berk, 2013b, s.567). Yapılan çalışmalar bebeklerin yaşamlarının ilk yıllarından itibaren sosyal ve ahlaki kural farkındalığı geliştirdiklerini göstermiştir (Lamb, 1993; Eisenberg, 2000; Kelley ve Brownell, 2000; Smetana vd. 2012; Hamlin, Wynn ve Bloom, 2007). Üç yaşındaki çocuklar insanların niyetleriyle ilgili açıklamalarına dayanarak kötü niyetli bir kişinin, iyi niyetli bir kişiden daha çok cezayı hak ettiğini söylerler. Çocukların sosyal yargılama yaparken sonuçlar ve davranışlar hakkında kullandığı bilgiler göz önüne alındığında, iki önemli nokta dikkat çeker. Birincisi, çocuklar kötü sonuçlara sebep olan bireyi niyeti belli olmadığı zaman acımasız bir şekilde yargılamazlar. İkincisi ise çocukların bilerek yaptığı çıkarımlarından hem sonuçlar hem de niyetler önemli bir şekilde etkilenirler (Helwig, Zelazo ve Wilson, 2001). Çocuklar 4 yaş civarında bir kişinin yalan söylediğini anlayabilirler. Bu yaşta çocuklar doğru söylemeyi onaylarken, fark edilmediği durumlarda bile yalan söylemeyi onaylamazlar (Berk, 2013a, s.384).

Erken çocuklukta ahlak, kendine ve başkalarına zarar verme konularına odaklanmayla başlar. Küçük çocukların ahlakı, henüz karşılıklı adalet anlayışı ile yapılandırılmamıştır. Bu yüzden çocuklar, birden fazla kişinin ihtiyaçları tehlikede olduğunda, ahlaki yargıda bulunurken zorlanırlar (Nucci ve Gingo, 2010, s.423). Bu dönemdeki çocuklar diğer önemli bilgileri ihmal ederek, olayların dikkat çekici özelliklerine ve sonuçlarına dayanarak yargıda bulunurlar. Örneğin, bir kişinin çalmak ve yalan söylemek için ahlaki açıdan mantıklı bir nedeni olsa bile bu tür eylemlerin her zaman yanlış olduğunu iddia etmeleri kendilerinden yaşça büyük olan çocuklara göre daha muhtemeldir (Lourenço, 2003). Çocukların toplumsal işbirliğine ilişkin anlayışları geliştikçe, insanların arzu ve istekleri çatıştığında neyin yapılması gerektiği konusundaki düşünceleri de değişir. Bu değişme, kişilerarası sorunlara artan düzeylerde hak, dürüstlük ve adalet gibi her iki tarafın karşılıklı bir şekilde kazançlı çıkacağı dengeli çözümler bulma yönündedir (Berk, 2013b, s.579).

Piaget biliş ve dilin okul öncesi çocukların ahlaki anlayışlarını desteklediğini fakat sosyal deneyimler de ahlak gelişiminde çok önemli olduğunu savunmuştur. Ona göre ahlak gelişimi, bireylerin diğer kişilere nasıl davranması gerektiği konusunda inanç geliştirmeleri ve bu doğrultuda yargılamada bulunmalarını gerektirir. Bu yargılamalar çocukların yetişkinler ve akranlarıyla girdikleri sosyal etkileşim deneyimlerinden kaynaklanır (Piaget'den aktaran Rey, 2002).

Ebeveynler çocukların yetiştirilmesinde en önemli ve ilk modellerdir. Gelişimin her alanı açısından önemli oldukları gibi karakterin oluşumu, değerlerin kazanımında ahlaki duygu, davranış ve bilişin ortaya çıkmasında da önemli bir yere sahiptirler (Yıldız, 2014, s.219). Ahlaki düşünce olarak ileri düzeyde olan çocukların ebeveynleri anlaşmazlık, dürüstlük ve haklar konularında çocukların anlayabileceği bir şekilde konuşurlar, ahlaki hikâyeler anlatırlar, prososyal davranışları teşvik etmede, düşmanca ve eleştirel olmadan çocuğu ikaz ederler (Berk, 2013a, s.385). Bu sayede çocuklar doğru ve yanlışları ayırt ederek ahlaki kuralları fark etmeye başlarlar. Yetişkinlerle eşit bir şekilde etkileşime girdikçe aralarında yaşanan çatışmaları karşılıklı kazanç sağlayacak şekilde çözümlenmeyi öğrenirler (Berk, 2013b, s.580).

Piaget' ye göre çocuklar arkadaşlarıyla etkileşim yoluyla diğerlerinin bakış açısını almayı öğrenirler. Kendilerinin ve diğerlerinin ahlaki tartışmalarını eleştirel bir şekilde yansıtırlar ve arkadaşlarıyla tartışarak ahlaki ikilemlere ayrıntılı çözümleri beraber bulurlar (Piaget'den aktaran Gasser ve Malti, 2012). Bu ilişkiler sayesinde çocuklar karşılık ve adaleti anlamayı öğrenmeye ek olarak ahlaki konular üzerinde faklı bakış açılarına maruz kalarak sosyal kıyaslamalar yoluyla kendi ahlaki anlayışlarını derinleştirirler (Carlo, 2006, s. 562). Bu nedenle, Piaget özellikle akran çatışmalarının çocukların ahlaki olarak bağımsız düşünmesine olanak sağladığını düşünmektedir (Berk, 2013b, s.580). Nitekim yapılan çalışmalar, çocukların akranlarıyla çatışma etkileşimi yoluyla ahlaki anlayışlarını yapılandırdıklarını ve gerekli olan sosyal becerileri elde ettiklerini göstermiştir (Rey, 2002). Çocuklar özellikle oyunlarda akranlarıyla işbirliği yapmak, görev almak ve ihtiyaçlarına göre kurallar geliştirmek

için bilişsel olarak yeni fikri yapılanmalar oluştururlar (Shaffer ve Kipp, 2007, s.571) ve kişilerarası ilişkilerdeki çatışma durumlarından kaynaklanan problemlerin çözümüne ilişkin farklı düşünme biçimleri kullanırlar. Bu düşünme biçimleri ise ahlak gelişiminde farklı düzey ve basamaklarla ifade edilir. Bu basamaklar farklı çatışma durumlarına uygulanabilen bağımsız ve tutarlı bir adalet teorisini temsil eder (Çiftçi, 2007, s.207). Çatışmalara katılım çocuklara ‘gerekçeli tartışma sanatını’ öğrenmek için doğal bir fırsat verir ve bu konudaki deneyimlerin çocukların farkındalığını yükseltmeye hizmet ettiğine inanılır (Schaffer, 1997, s. 261). Akranlarla ve yetişkinlerle yaşanan bu çatışmaların ve sosyal problem çözme becerilerinin, çocukların sosyal, bilişsel ve ahlaki gelişmesinde etkili olduğu çeşitli araştırma bulguları ile ortaya konulmuştur (Arcaro-McPhee, Doppler ve Harkins, 2002; Chen, Fein, Killen ve Tam, 2001; Heydenberk, Heydenberk ve Bailey, 2003; Laible ve Thompson, 2002). Dolayısıyla bağımsız ahlaki yargılarda bulunabilen çocukların günlük hayatta karşılaştıkları kişilerarası problemlerin üstesinden nasıl gelineceğini bilecekleri ve problemlere farklı çözüm yolları üretebilecekleri düşünülmektedir. Araştırma konusuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, okul öncesi dönemdeki çocukların ahlak gelişimiyle ilgili olanların ahlaki yargı gelişimi (Smetana, 1981; Yau ve Smetana, 2003; Hamlin, Wynn ve Bloom, 2007; Smetana vd. 2012; Cushman, Sheketoff, Wharton ve Carey, 2013) ve ahlaki yargıyı çeşitli değişkenler açısından (Hatunoğlu, Halmatov ve Hatunoğlu, 2012; Helwig, Zelazo ve Wilson, 2001; Nelson, 1980; Nobes, Panagiotaki, Pawson, 2009; Özyürek ve Tezel, 2015; Seçer, Çeliköz, ve Yaşa, 2008; Seçer, Sarı ve Olcay, 2006; Zelazo, Helwig ve Lau, 1996) inceleyen çalışmalar olduğu görülmüştür. Sosyal problem çözme ile ilgili, çocukların problem çözme becerilerini geliştirmek için verilen eğitimlerin etkisini (Anliak, 2004; Dereli, 2009; Dinçer, 1995; Dinçer ve Güneysu, 1997; Dinçer ve Güneysu, 2001; Shure ve Spivack, 1979; Webster-Stratton, ve Reid, 2003.), sosyal problem çözme sürecinin gelişimini (Krasnor ve Rubin, 1983; Mayeux ve Cillessen, 2003), problem çözmeyi etkileyen değişkenleri (Anliak ve Dinçer, 2009; Fagot, 1988; Walker, Irwing ve Berthelsen, 2002;) ve problem çözme becerilerinin problem davranışlar, sosyal beceri ve mizaç özellikleriyle ilişkisini (Youngstrom vd. 2000, Walker ve Hendersen, 2012) inceleyen çalışmalar dikkat çekmektedir. Problem çözme becerilerinin ve kişilerarasında yaşanan çatışmaların çocukların ahlak gelişiminde etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar (Arcaro-McPhee, Doppler ve Harkins 2002; Chen, Fein, Killen ve Tam, 2001; Heydenberk, Heydenberk ve Bailey, 2003; Laible ve Thompson, 2002) mevcut olmasına rağmen, doğrudan okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki yargıları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla, araştırmada çocukların toplumsal ve bireysel yaşamında önemli bir yere sahip olan ahlaki yargı düzeyleri ile kişilerarası problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin boyutu belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki yargı düzeyle-

ri ve kişilerarası problem çözme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda “Çocukların ahlaki yargı düzeyleri (ikilem, paylaşım, kasti kaza, yardımlaşma, kurala uyma) ile problem çözme davranışları (anne ile ilgili problem durumu, akran ile ilgili problem durumu) arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusuna yanıt aranmıştır.

2. Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, korelasyonel araştırma deseninde planlanmış nicel bir araştırmadır. Korelasyonel araştırma deseninde, değişkenlere müdahale edilmeden nicel değişkenler arasındaki ilişki incelenir (Johnson ve Christensen, 2014, s. 44) ve bu ilişki türünün ne dereceye kadar mevcut olduğu bulunur (Büyüköztürk vd. 2013, s. 15).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı’ndan 2014-2015 eğitim öğretim yılına ilişkin alınan verilere göre Ankara il merkezinde bünyesinde en az 5 bağımsız anaokulu bulunduran ilçelerdeki bağımsız anaokullarına devam eden 4-5 yaş grubu 9048 çocuk oluşturmaktadır. İstatistiksel olarak değerlendirmelerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için bünyesinde en az 5 bağımsız anaokulu bulunduran ilçelerdeki okullar araştırmanın evrenine dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklem grubu ise tabakalı örnekleme yöntemi esas alınarak belirlenmiştir. Tabakalı örnekleme yolu ile evrendeki alt gruplar belirlenip örnekleme bu grupların evren büyüklüğü içindeki ağırlıklarıyla temsil edilmeleri amaçlanır (Büyüköztürk vd. 2013, s. 86). Bu çalışmada 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezinde bünyesinde en az 5 bağımsız anaokulu bulunduran 7 ilçe tabaka olarak belirlenmiştir. Tabaka ağırlıklarına göre araştırmaya Altındağ’dan 36, Mamak’tan 19, Çankaya’dan 36, Etimesgut’tan 69, Keçiören’den 37, Sincan’dan 27, Yenimahalle’den 41 olmak üzere toplam 265 çocuk dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, Shure (1974) tarafından geliştirilen Dinçer (1995) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Okul Öncesi Kişilerarası Problem Çözme Testi” ve Çapan (2005) tarafından geliştirilen “Ahlaki Yargı Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi formunda çocukların cinsiyeti, yaşı, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme, kardeş sayıları, evde yaşayan bir büyüğün varlığı, anne ve babalarının yaşı, eğitim durumu ve mesleği ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Okul Öncesi Kişilerarası Problem Çözme Testi: Araştırmada çocukların kişilerarası problem çözme becerilerini belirlemek amacıyla Shure (1974) tarafından geliştirilen Dinçer (1995) tarafından Türkçe’ye uyarlaması yapılan ‘Okul Öncesi Kişilerarası

Problem Çözme Testi- OKPÇ' kullanılmıştır. Bu test, okul öncesi çocukların kişilerarası problemlere yönelik getirdikleri alternatif çözümler üretme becerisini değerlendirir. OKPÇ Testi akran problem durumu ve anne problem durumu olmak üzere iki bölümden oluşur (Dinçer, 1995).

OKPÇ'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması için Shure tarafından yapılmış olan güvenilirlik çalışmaları kapsamında test-tekrar test tekniği kullanılmıştır. Testin güvenilirlik kat sayısı $r = .72$ olarak bulunmuştur. Ayrıca testin orijinal kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışmasında kodlayıcılar arası uyum %97 bulunmuştur (Shure'dan aktaran Anlıak, 2004).

Anlıak (2004)'ın kendi çalışmasında yapmış olduğu güvenilirlik analizlerinde testin güvenilirliği, OKPÇ Testinin orijinal el kitapçığında belirtildiği gibi test-tekrar test tekniği kullanılarak test edilmiştir. Bunun için 5-6 yaş grubundan 30 çocuğa bir hafta ara ile iki defa test uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur. Buna ek olarak yapılan kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışmasında kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik bulgularının anlaşma yüzdesinin akran ve anne bölümleri içerisinde % 82 ile % 99 arasında değiştiği saptanmıştır.

Bu araştırmada örneklem grubundaki çocuklarla uygulamalara başlamadan önce, araştırmacı ve testin kullanımına ilişkin olarak eğitim almış olan diğer bir uygulayıcı ile Gazi Eğitim Fakültesi ve Mesleki Eğitim Fakültesi anaokullarına devam eden 4-5 yaş grubundaki otuz çocuk üzerinde uygulama yapılarak gözleyenler arası güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma araştırmacının örneklem grubundan bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Çocukların iki uygulayıcıdan almış oldukları akran çözümleri ve kategorileri, anne çözümleri ve kategorileri, toplam çözümler ve kategorileri puanlarının korelasyonları hesaplanmış ve iki uygulayıcı arasında 0.96-0.98 arasında değişen yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Ayrıca araştırmacının örneklem grubundan toplanan veriler üzerinde test puanları arasındaki iç tutarlılığı belirlemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizlerinde Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .924 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin ve değerlendirilmesinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ahlaki Yargı Ölçeği: Çocukların ahlaki yargı düzeylerini belirlemek amacıyla Çapan (2005) tarafından geliştirilen Ahlaki Yargı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 3-11 yaş grubu çocuklarına uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Çocuklara bireysel olarak uygulanan ölçeğin uygulama süresi 15-20 dakikadır.

Ölçeğin İnkilem, Kültürel Paylaşım, Kasti Kaza, Sosyal Yardımlaşma, Aile Kurallı olmak üzere 5 alt boyutu vardır. Her alt boyut için Eda ve Esra adındaki iki kız kardeşin başlarından geçen olaylar hikaye şeklinde anlatılır. Çocuklardan anlayıp anlamadıklarını saptamak amacıyla hikâyeyi tekrar etmeleri istenir. Çocuklar hikâyeyi tekrar ederken, her hikâye için belirlenmiş olan 4 kriter araştırmacı tarafından işaretlenir. Çocuklar dört kriterden üçünü cevaplamışlarsa hikayeleri anladığı kabul edilerek

hikâyelerle ilgili yargılarını belirlemeye yönelik ikişer soru sorulur. Çocukların ahlaki yargılarını belirlemeye yönelik bu sorulara verdikleri cevaplara göre en yüksek 3, en düşük 1 puan verilir. Bu şekilde ölçekten alınabilecek en yüksek puan 30 en düşük puan ise 10 olur (Çapan, 2005).

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Çapan (2005) tarafından ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek üzere yapılan analizlerde, Cronbach Alfa değeri .6946 olarak bulunmuştur. İlaveten iki ayrı uzmanın (hakemler arası) aynı anda puanladığı 78 adet verinin genel toplamlarının aritmetik ortalama, standart sapmaları alınmış ve sonuçların aynı olduğu görülmüştür (Çapan, 2005).

Ölçeğin yapısı itibarıyla verilen cevapların puanlayıcılara göre farklılık göstermesi nedeniyle, bu çalışmada gözleyenler arası güvenilirlik çalışması yapılmamıştır. Ancak seçilen örneklem grubu için aracın güvenilirliğini test etmek amacıyla, araştırmacı tarafından Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ölçek puanları arasındaki iç tutarlılığı belirlemek amacıyla yapılan analizlerde ise Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .706 olduğu bulunmuştur. Psikolojik testler için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha üstünde olması test puanlarının güvenilirliği için yeterli olarak görülmektedir (Büyüköztürk, 2012, s.171). Bu nedenle güvenilirlik için hesaplanan değer ölçeğin yeterli güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya başlamadan önce, Ahlaki Yargı Ölçeği'ni geliştiren Çapan'dan ölçeğin kullanımına ilişkin izin alınmıştır. Ardından Çapan tarafından araştırmacıya ölçeğin nasıl uygulanacağı konusunda bir günlük eğitim verilmiştir. Okul öncesi Kişilerarası Problem Çözme Testi'ni uygulayabilmek için ise Dinçer'den test ve testin uygulanışı konusunda iki günlük eğitim alınmış ve bu sırada 10 çocukla uygulama yapıp, yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir.

Araştırmanın, bağımsız anaokullarında gerçekleştirilebilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve çocuklarla gerçekleştirilen uygulamada etik ilkelere uygunluğu sağlamak amacıyla Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Ardından Aralık 2014- Mart 2015 tarihleri arasında uygulamalar yapılmıştır. Uygulama yapılacak sınıflar okul yönetimiyle birlikte belirlenmiş ve bu sınıflardaki çocuklara bilgi verilip gönüllü olarak katılmak isteyen çocuklarla çalışılmıştır. Testlerin uygulamalarına başlamadan önce her okulda uygulamaların yapılacağı oda belirlenmiş ve odanın gürültüden uzak olmasına, çocukların dikkatlerini dağıtacak uyarıcılar olmamasına dikkat edilmiştir. Uygulamaların bireysel olarak gerçekleştirildiğinden çocuklar sınıflarından teker teker alınmış ve belirlenen odada uygulama yapıldıktan sonra tekrar sınıflarına götürülmüşlerdir.

Testlerin uygulama süresi yaklaşık olarak 30-50 dakika sürmüştür. Uygulamalardan sonra uygulamaya katılan çocukların kişisel bilgi formları öğrenci dosyalarına bakılarak doldurulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın tüm verileri SPSS 15.0 programına yüklenmiştir. Araştırmanın amacına göre değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde çalışma grubundaki çocukların özelliklerini, ahlaki yargı düzeyleri ve kişilerarası problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular ve bu bulgulara dayalı yorumlar yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma grubundaki çocukların özellikleri

Çocukların Özellikleri		N	%
Yaş	4 yaş	136	51,3
	5 yaş	129	48,7
Cinsiyet	Kız	133	50,2
	Erkek	132	49,8
Okulöncesi Eğitime Devam Süresi	6 ay-1yıl	81	30,6
	1 yıl-2yıl	150	56,6
	2 yıl ve üstü	34	12,8
Kardeş Sayısı	Kardeşi Yok	98	37,0
	1 kardeş	128	48,3
	2 kardeş	35	13,2
	3 kardeş	4	1,5
Annenin Yaşı	30 yaş ve altı	85	32,1
	31-35 yaş	105	39,6
	36 yaş ve üstü	75	28,3
Babanın Yaşı	30 yaş ve altı	32	12,1
	31-35 yaş	104	39,2
	36-40 yaş	72	27,2
	41 yaş ve üstü	57	21,5
Annenin Eğitim Durumu	İlköğretim	35	13,2
	Lise	122	46,0
	Üniversite ve üstü	108	40,8
Babanın Eğitim Durumu	İlköğretim	24	9,1
	Lise	118	44,5
	Üniversite ve üstü	123	46,4
	Eğitim	44	16,6
Annenin Mesleği	Sağlık	24	9,1
	Mesleki, Bilimsel ve Teknik	45	17,0
	Diğer (bakıcı, kasiyer vb.)	32	12,1
Babanın Mesleği	Ev Hanımı	120	45,2
	Eğitim	22	8,3
	Sağlık	10	3,8
Evde Yaşayan Büyük	Mesleki, Bilimsel ve Teknik	120	45,3
	Diğer (esnaf, serbest meslek vb.)	113	42,6
	Var	26	9,8
	Yok	239	90,2

Araştırmaya katılan çocukların %51,3'ünü 4 yaş, %48,7'sini 5 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocukların, %50,2'si kız, %49,8'i erkektir. Çocukların %56,6'sı 1-2 yıl süreyle, %30,6'sı 6 ay-1 yıl süreyle ve %12,8'i 2 yıl ve daha uzun süreyle

okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmişlerdir. Çocukların %48,3'ünün 1 kardeşe, %13,2'sinin 2 kardeşe ve %1,5'inin 3 kardeşe sahip olduğu %37,0'sinin ise hiç kardeşi olmadığı bilinmektedir. Çocukların annelerinin yaşlarına bakıldığında, %39,6'sının 31-35 yaş, %32,1'inin 30 yaş ve altı ve %28,3'ünün 36 yaş ve üstünde anneler oldukları saptanmıştır. Babalarının yaşları incelendiğinde, %39,2'sinin 31-35 yaş, %27,2'sinin 36-40 yaş, %21,5'inin 41 yaş ve üstü ve %12,1'inin ise 30 yaş ve altındaki babalar oldukları görülmüştür. Annelerin %46,0'sinin lise mezunu, %40,8'inin üniversite ve daha üstü eğitim programı mezunu, %13,2'sinin ise ilköğretim mezun olduğu belirlenmiştir. Babaların eğitim düzeyleri ise %46,4'ünün üniversite ve daha üstü eğitim programı mezunu, %44,5'inin lise mezunu, %9,1'inin ise ilköğretim mezun olduğu saptanmıştır. Annelerin %45,2'ünün ev hanımı, %17,0'sinin mesleki, bilimsel ve teknik alanda, %16,6'sının eğitim alanında, %12,1'inin diğer sektörlerde, %9,1'inin ise sağlık alanındaki çalıştığı görülmüştür. Babaların %45,3'ünün mesleki, bilimsel ve teknik alanda, %42,6'sının diğer alanlarda, %8,3'ünün eğitim alanında ve %3,8'inin ise sağlık alanında çalıştıkları saptanmıştır. Çocukların %90,2'sinin evlerinde yaşayan bir büyük olmadığı, %9,8'inin ise evlerinde yaşayan bir büyük olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Çocukların ahlaki yargı ölçeği ve okul öncesi kişilerarası problem çözme testi'nin alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin pearson korelasyon sonuçları

		OKPÇ Toplam	Akran Zorlayıcı Olma-	Akran	Anne
		Çözüm	yan Çözüm	Zorlayıcı Çözüm	Çözüm
Ahlaki Yargı Toplam	r	,273**	,169**	-,183	,287**
	p	,000	,006	,190	,000
	n	265	265	53	265
İkilem	r	,160**	,074	-,065	,190**
	p	,009	,230	,644	,002
	n	265	265	53	265
Kültürel Paylaşım	r	,168**	,096	-,030	,175**
	p	,006	,120	,830	,004
	n	265	265	53	265
Kasti Kaza	r	,206**	,147*	-,007	,180**
	p	,001	,017	,961	,003
	n	265	265	53	265
Sosyal yardımlaşma	r	,168**	,129*	-,189*	,169*
	p	,006	,035	,175	,006
	n	265	265	53	265
Aile Kuralı	r	,150*	,073	-,490**	,191**
	p	,0014	,237	,000	,002
	n	265	265	53	265

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo'2 de, çocukların kişiler arası problem çözme toplam puanları ile ahlaki yargı

toplam puan, ikilem, kültürel paylaşım, kasti kaza, sosyal yardımlaşma, aile kuralı puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Çocukların akran zorlayıcı olmayan çözüm puanları ile ahlaki yargı toplam puanı, kasti kaza, sosyal yardımlaşma, puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki varken ($p < .05$) ikilem, kültürel paylaşım ve aile kuralı puanları arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p > .05$). Çocukların akran zorlayıcı çözüm puanları ile sosyal yardımlaşma puanları arasında düşük düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken ($p < .05$) aile kuralı puanları arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Ahlaki yargı toplam puanı, ikilem, kültürel paylaşım, kasti kaza puanları arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p > .05$). Çocukların anne çözüm puanları ile ahlaki yargı toplam puanı, ikilem, kültürel paylaşım, kasti kaza, sosyal yardımlaşma, aile kuralı puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .05$).

4. Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezinde bağımsız anaokullarına devam eden 4-5 yaş grubu çocukların kişilerarası problem çözme testi anne çözüm ve toplam çözüm puanları ile ahlaki yargı ölçeğinin alt boyutları ve toplamından aldıkları puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu görülürken, akran zorlayıcı çözüm puanları ile aile kuralı ve sosyal yardımlaşma puanları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Kişilerarası problem çözme becerileri ve ahlaki yargı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olması, çocukların akranlarla ve yetişkinlerle yaşadıkları problemlere çözüm üretme ortamı bulmaları ve bu konuda olumlu geri dönüşler almaları yoluyla hangi davranışların doğru ya da yanlış olduğunu öğrenmeleri ile açıklanabilir. Nitekim alan yazınında akranlarla ve yetişkinlerle yaşanan problemlerin çözümü, çocukların ahlaki ve sosyal kurallar hakkında bilgi elde etmelerini sağlayarak ahlaki yargılar için sosyal bir dayanak oluşturduğunu belirtmektedir (Killen ve De Waal, 2000; Killen ve Nucci, 1995, s. 58). Bu bilgi ise elde edilen veriyi destekler niteliktedir.

Kişilerarası problem çözme becerileri ve ahlaki yargı düzeyleri arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olması ise yaşanan problem durumları hakkında yetişkinlerin çocuklara yaptıkları açıklamaların farklılık göstermesinden kaynaklanabilir. Konu ile ilgili olarak Laible ve Thompson (2002) küçük çocuklar ve anneleri arasında yaşanan problemlerin ahlak gelişimine etkisini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, annelerin çocuklarıyla aralarındaki problem durumlarını çözmek için kullandıkları açıklamaların çocukların ahlak gelişimini kolaylaştırdığını ve üç yaşındaki çocukların ahlak gelişimini belirleyen en önemli faktörün annelerin problem çözerken kullandıkları stratejiler olduğunu bulmuşlardır. Chen, Fein, Killen ve Tam (2001) okul öncesi çocukların akranlarıyla yaşadıkları problemleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalış-

mada, 4 yaşındaki çocukların akranlarıyla aralarındaki problemleri çözerken mevcut ahlaki ve sosyal kural bilgilerine dayanan stratejiler kullandıklarını saptamışlardır. Arcaro-McPhee, Doppler ve Harkins (2002) yapıcı bir sınıf ortamında okul öncesi çocukların problem çözme becerilerinin gelişimini incelemek amacıyla yaptıkları durum çalışmasında, çocukların oluşturulan ahlaki bir çevrede problemleri çözerken güce dayalı stratejiler kullanmak yerine, uzlaşma ve paylaşmaya dayalı stratejileri daha fazla kullandıkları görülmüştür. Çocukların akranlarla ilgili problem çözme becerilerinin ahlak gelişimini etkileyen bir unsur olduğunu saptamışlardır. Heydenberk, Heydenberk ve Bailey (2003) problem çözme becerileri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin ahlaki yargı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla yaptıkları deneysel çalışmada ise kendilerine problem çözme eğitimi verilen öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin eğitim almayan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular doğrultusunda çocukların problem çözme becerilerinin ahlak gelişimini etkileyen bir unsur olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak eğitimcilere ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler getirilebilir.

✓ Çocukların kişilerarası problem durumlarında kullandıkları çözüm stratejileri ile ilgili karşısındaki bireylerin hak ve duygularına yönelik açıklamalar yapılarak, başkalarının bakış açılarının farkına varmaları sağlanabilir.

✓ Çocukların yetiştirilmesinde ve eğitiminde birinci derece önemli kişiler olan anne babalara çocuklarına kişilerarası ilişkilerde ahlak kurallarına uygun olumlu sosyal modeller oluşturmaları için ailelere aile katılımı çalışmaları yoluyla erken çocukluk döneminde ahlak gelişimi ve problem çözme becerilerinin desteklenmesi konusunda bilgi verilebilir.

✓ Çocukların akran ve öğretmenleriyle ilişkileri sırasında yaşadıkları kişilerarası problem durumlarıyla nasıl başa çıktıklarını anlamak için sınıf içi gözlemlere dayalı çalışmalar yapılabilir. Bu sayede çocukların bu durumları çözmek için başvurdukları ahlaki kural bilgileri gözlemlenebilir. Bu veriler doğrultusunda eğitim programları düzenlenebilir.

5. Kaynakça

- Anlıak, Ş. (2004). *Farklı eğitim yaklaşımları uygulayan okul öncesi eğitim kurumlarında kişilerarası bilişsel problem çözme becerisi programının etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Anlıak, Ş., & Dinçer, Ç. (2009). How children's interpersonal cognitive problem-solving skills change through the years. *Eğitim Araştırmaları- Eurasian Journal of Educational Research*, 37, 71–90.
- Arcaro-McPhee, R., Doppler, E. E., & Harkins, D. A. (2002). Conflict resolution in a preschool constructivist classroom: A case study in negotiation. *Journal of Research in Childhood Education*, 17(1), 19-25.
- Ardila-Rey, A., Killen, M., & Brenick, A. (2009). Moral reasoning in violent contexts: disp-

- laced and non-displaced colombian children's evaluations of moral transgressions, retaliation, and reconciliation. *Social Development*, 18(1), 181-209.
- Arı, R. ve Seçer, Z. (2003). Farklı ana baba tutumlarının çocukların psikososyal temelli problem çözüme becerilerine etkisinin incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 451-464.
- Berk, E. L. (2013a). *Bebekler ve çocuklar doğum öncesinden orta çocukluğa* (N. Erdoğan Çev. Ed.) Ankara: Nobel.
- Berk, E. L. (2013b). *Çocuk gelişimi*. (Ali Dönmez Çev.). Ankara: İmge
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Carlo, G. (2006). Care-Based and altruistically based morality. Melanie Killen, Judith G. Smetana (Ed.). *Handbook of moral development* içinde (s. 551-579). USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chen, D. W., Fein, G. G., Killen, M., & Tam, H. P. (2001). Peer conflicts of preschool children: Issues, resolution, incidence, and age-related patterns. *Early Education and Development*, 12(4), 523-544.
- Cushman, F., Sheketoff, R., Wharton, S., & Carey, S. (2013). The development of intent-based moral judgment. *Cognition*, 127(1), 6-21.
- Çapan, A. (2005). *3-11 yaş çocuklarının ahlak gelişimlerinin Piaget'nin ahlaki gelişim kuramına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiftçi, N. (2007). Ahlak gelişimi. Alim Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* içinde (s.170-218). Ankara: PegemA
- Dereli, E. (2009). Examining the permanence of the effect of a social skills training program for the acquisition of social problem-solving skills. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 37(10), 1419-1427.
- Dinçer, Ç. & Güneysu, S. (1997). Examining the effect of problem-solving training on the acquisition of interpersonal problem solving skills by 5-year-old children in Turkey. *International Journal of Early Years Education*, 5 (1) 37- 46.
- Dinçer, Ç. & Güneysu, S. (2001). Examining the permanence of problem-solving training given for the acquisition of interpersonal problem solving skills. *International Journal of Early Years Education*, 9(3), 207-219.
- Dinçer, Ç. (1995). *Anaokuluna Devam Eden 5 Yaş Grubu Çocuklarına Kişiler Arası Problem Çözme Becerilerinin Kazandırılmasında Eğitim Etkisinin İncelenmesi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51, 665-697.
- Fagot, B. I. (1998). Social problem solving: Effect of context and parent sex. *International journal of behavioral development*, 22(2), 389-401.
- Gasser, L., & Malti, T. (2012). Children's and their friends' moral reasoning: Relations with aggressive behavior. *International Journal of Behavioral Development*, 36(5), 358-366.
- Hamlin, J. K., Wynn, K., & Bloom, P. (2007). Social evaluation by preverbal infants. *Nature*, 450(7169), 557-559.

- Hatunoğlu, A., Halmatov, M., & Hatunoğlu, Y. (2012). Ailelerin sosyo ekonomik düzeylerine göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Akademik bakış dergisi*, 32, 1-15.
- Helwig, C. C., Zeloza, D. P., & Wilson, M. (2001). Children's judgements psychological harm in normal and noncanonical situation. *Child development*, 72(1), 66-81.
- Heydenberk, W. R., Heydenberk, R A, & Bailey, S. P., (2003). Conflict resolution and moral reasoning. *Conflict Resolution Quarterly*, 21 (1) 27-45.
- İnanç, Y. B., Bilgin, M., & Atıcı, M. K. (2012). *Gelişim psikolojisi: Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Nobel.
- Johnson, B. & Christensen. (2014). Eğitim araştırmaları: Nitel, Nicel ve Karma Yaklaşımlar (S. Beşir Demir Çev.Ed.) Ankara: Eğiten.
- Kelley, S. A., & Brownell, C. A. (2000). Mastery motivation and self-evaluative affect in toddlers: Longitudinal relations with maternal behavior. *Child Development*, 71, 1061-1072.
- Killen, M., & De Waal, F. B. M. (2000). The evolution and development of morality. Filippo Aureli, Frans B. M. Waal (Ed.), *Natural conflict resolution* içinde (s. 352-372). Berkeley, CA: University of California.
- Killen, M., & Nucci, L. P. (1995). Morality, autonomy, and social conflict. Melanie Killen, Daniel Hart (Ed.), *Morality in everyday life: Developmental perspectives* içinde (s. 52-86). Cambridge, England: Cambridge University.
- Krasnor, L. R., & Rubin, K. H. (1983). Preschool social problem solving: Attempts and outcomes in naturalistic interaction. *Child Development*, 1545-1558.
- Laible, D. J., & Thompson, R. A. (2000). Mother-child discourse, attachment security, shared positive affect, and early conscience development. *Child Development*, 1424-1440.
- Lamb, S. (1993). First moral sense: An examination of the appearance of morally related behaviours in the second year of life. *Journal of Moral Education*, 22, 97-110
- Lourenço, O. (2003). Making sense of Turiel's dispute with Kohlberg: the case of the child's moral competence. *New Ideas in Psychology*, 21, 43-68.
- Mayeux, L. & Cillessen, A. H. N. (2003). Development of social problem solving in early childhood: stability, change and associations with social competence, *The Journal of Genetic Psychology*, 164(2), 153-173.
- Nelson, S. A. (1980). Factors influencing young children's use of motives and outcomes as moral criteria. *Child Development*, 51, 823-829.
- Nobes, G., Panagiotaki, G., & Pawson, C. (2009). The influence of negligence, intention, and outcome on children's moral judgments. *Journal of Experimental Child Psychology*, 104(4), 382-397.
- Nucci, P. L., & Gingo, M. (2010). The development of moral reasoning. Usha Goswami (Ed.), *The wiley-blackwell handbook of childhood cognitive development* içinde (s. 420-445). UK :Wiley-Blackwell.
- Özyürek, A., & Tezel Şahin, F. (2015). Anne-çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 161-174.
- Rey, A. A. (2002). *Colombian children's ideas about peer-conflict resolution and peace making: the effects of war and violence on children's moral reasoning*. Doctoral Dissertation, University of Maryland Department of Human Development, Maryland.

- Schaffer, H. R. (1997). *Social development*. Malden, MA: Blackwell.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., & Yaşa, S. (2008). Okul öncesi Dönemdeki Çocukların Bilişsel Stillerine Göre Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışları, *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 561-576.
- Seçer, Z., Sarı, H., & Olcay, O. (2006). Anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 539-557.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi.
- Shaffer, D. R. & Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. China: Thomson Wadsworth.
- Shure, M. & Spivack, G. (1979). Interpersonal cognitive problem solving and primary prevention: Programming for preschool and kindergarden children, *Journal of Clinical Psychology*, 89-94.
- Smetana, J. G. (1981). Preschool children's conceptions of moral and social rules. *Child Development*, 52, 1333-1336.
- Smetana, J. G., Rote, W. M., Jambon, M., Tasopoulos-Chan, M., Villalobos, M., & Comer, J. (2012). Developmental changes and individual differences in young children's moral judgments. *Child development*, 83(2), 683-696.
- Walker, O. L., & Henderson, H. A. (2012). Temperament and social problem solving competence in preschool: Influences on academic skills in early elementary school. *Social Development*, 21(4), 761-779.
- Walker, S., Irwing, K., & Berthelsen, D. (2002). Gender influences on preschool children's social problem-solving strategies. *The Journal of Genetic Psychology*, 163(2), 197-209.
- Webster-Stratton, C., & Reid, M. J. (2003). Treating Conduct Problems and Strengthening Social and Emotional Competence in Young Children The Dina Dinosaur Treatment Program. *Journal of emotional and behavioral disorders*, 11(3), 130-143.
- Yau, J., & Smetana, J. G. (2003). Conceptions of moral, social-conventional, and personal events among Chinese preschoolers in Hong Kong. *Child Development*, 74(3), 647-658.
- Yıldız, A. S. (2014). Ahlak gelişimi. Hatice Ergin & Armağan Yıldız (Ed.), *Gelişim psikolojisi içinde* (209-230). Ankara: Nobel.
- Youngstrom, E., Wolpaw, J. M., Kogos, J. L., Schoff, K., Ackerman, B., & Izard, C. (2000). Interpersonal problem solving in preschool and first grade: Developmental change and ecological validity. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(4), 589-602.
- Zelazo, P. D., Helwig, C. C., & Lau, A. (1996). Intention, act, and outcome in behavioral prediction and moral judgment. *Child Development*, 67(5), 2478-2492.